

Het land van Van Eeden, Thijsse en Strijbos

De duinen van Zuid-Kennemerland zijn eeuwenlang een bron van inspiratie geweest voor dichters, kooplieden, stedelingen en natuurvorsers. Wie het gebied met zijn landgoederen kent zal niet verwonderd zijn, dat juist Romantici als Van Lennep, De Genestet en Nicolaas Beets hier gingen wonen.

Dit landschap gaat door voor één van de meest natuurlijke in ons land, maar het is door menig mensenhand geplooid.

door HENK WIJKHUISEN

Zijn de duinen van Zuid-Kennemerland thans een toevluchtsoord voor stedelingen op zoek naar rust en ruimte, in de Gouden Eeuw werden de heerlijkheden bezocht door vermoeide kooplieden uit Amsterdam. Dankzij specerijen, tabak, koffie en delfstoffen konden deze lieden enorme buitens betrekken die zij aan de rand van dorpen nabij Haarlem in de duinen lieten bouwen. Het waren majestueuze landgoederen met hun theekoepels, ijskelders en vijverpartijen, omgeven door beuken, kastanjes, eiken en exoten. Een rentmeester van het landgoed "beheerde" meestal de woeste gronden aan de kust, welke voor de eigenaren niet veel meer betekenden dan jachtgebied.

KEUTERBOERTJES

Tijdens de Bataafsche Republiek meende men dat de duinen ontgonnen konden worden ten behoeve van de landbouw en veeteelt. Namen als "Koevlak" en "Aardappelkuil" herinneren nog aan deze exploitatie. De duinen schonken echter niet het verwachte resultaat en een omvangrijke ontginning bleef uit, enkele dappere keuterboertjes daargelaten, zoals Leendert Zuiderduin, die nog rond de eeuwwisseling vlakbij het huidige restaurant Parnassia in de Hazewei een boerenbestaan leidde.

*Duintafereel juli 1910.
Wie had hier niet bij willen zijn?
Links voor: Jac. P. Thijsse
3e van links: Ir. A. Burdet*

TOT NUT VAN HET ALGEMEEN

Van Lennep sr., aanvankelijk één van de initiatiefnemers van de duinontginning kon het kennelijk niet aanvaarden dat het duingebied niet tot nut van het algemeen diende. Van Lennep, door tegenstanders bespot als "Mozes op Woestduin", richtte samen met zijn zoon, de bekende Romanticus, zijn blik op de toekomst en stelde zijn duinterrein ter beschikking aan de drinkwaterwinning ten behoeve van Amsterdam. In het kielzog van de Amsterdamse waterwinning volgden onder meer Haarlem en Bloemendaal in en rond het huidige Nationale Park "De Kennemerduinen".

VERDROGING

Het is Jac. P. Thijsse geweest die voor het eerst het ongenoegen verwoordde over de verdroging van de duinen bij Bloemendaal ten gevolge van de waterwinning. Thijsse schreef: "Had ik geen gelijk, toen ik schreef dat Pirola en Parnassia mogen gelden als een leuze voor natuurbescherming? Toen ik veertig jaar geleden in Bloemendaal kwam wonen, groeide het wintergroen nog overvloedig in het Bloemendaalsche Bosch zelve, in het bijzonder waar we thans den Potgieterweg vinden met zijn villa's, die daar eenige jaren later verzezen. De duinen begonnen toen ook reeds te lijden van wateronttrekking door de Haarlemsche waterleiding en zoo verdwenen Pirola en Parnassia van de eertijds vochtige plekken". Ruim veertig jaar later

Ir. A. Burdet

fiets ik over de Potgieterweg langs Aza-leas en Afrikaantjes.

Ik rijd westwaarts naar een uitgestrekt heuvelland, "gedeeltelijk woest en onbebouwd, eene wildernis, arm voor den landbouwer, maar rijk voor den vriend der natuur. Gelukkig de stad die heuvelen in haar nabijheid heeft". Een onvergankelijk citaat uit "Onkruid" van F.W. van Eeden, geschreven in een tijd waarin vochtige duinvalleien ruim een derde deel van het duinlandschap besloegen. De rijkdom die Van Eeden aantrof in de duinvalleien doet de lezer watertanden. Een rijkdom die Thijsse tientallen jaren later zag slinken en welke heden vrijwel uit Zuid-Kennemerland is verdwenen. Waar Van Eeden eens Parnassia en Pyrola "in ontzettende hoeveelheden als witte sterren ziet, temidden van uitgestrekte valleien", sta ik nu verkrut gebogen over een polletje Parnassia, temidden van een vallei vol struwelen van Liguster en Kruipwilg. Slechts enkele bomkraters uit de Tweede Wereldoorlog zijn nog geschikt als groeiplaats voor het embleem van het Nationale Park De Kennemerduinen, de Parnassia.

BEBOUWING

Vanuit het noorden is in de jaren zestig IJmuiden-Zeewijk het duin ingetrokken. Wandelend in het natuurmonument Midden Heerenduinen kan men de bezigheden van de gezinsleden volgen in de flatwoningen. Hier hoort men ook de Nachtegaal zingen, afgewisseld door de industriegekluisen van Hoogovens, welke op haar beurt worden overstemd door talloze kinderstemmetjes. In het westen wordt de horizon slechts getekend door enkele schepen en als men pech heeft enkele zeilvliegers.

Hoewel de meeste duinterreinen de status hebben van natuurgebied, worden toch nog regelmatig pogingen gedaan om aan de randen stukken duin te bestemmen voor woningbouw, industrie en massa-recreatie.

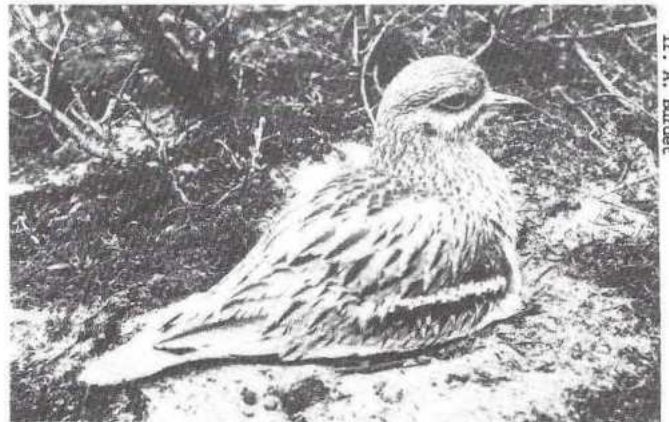
Ambtenaren en politici, respektievelijk uit op promotie en electoraal gewin, komen nog regelmatig met dergelijke plannen. Het plan IJmuiden-Zeebad is hiervan een voorbeeld.

TOMELOOS

Niet alleen in de periferie van het duingebied liggen potentiële bedreigingen op de loer, ook in de natuurterreinen zelf zijn er factoren die een aantasting betekenen van de natuurwaarden. De al eerder genoemde waterwinning heeft verreweg de

meeste veranderingen teweeggebracht, maar ook de intensieve recreatie in met name het Nationale Park mag niet onvermeld blijven.

Tot circa 1976 heeft een tomeloos beleid grote delen van het gebied te gronde gericht. Broedvogels als de Wulp en Kleine Plevier zijn door de massale recreatie vrijwel historie geworden. Midden jaren zeventig hoorde ik Jan P. Srijbos nog feilloos de territoria in de duinen bij Bloemendaal benoemen van de nu verdwenen Griel. Nu, tien jaar later, zou ik het-

De Griel (foto) is de Wulp voorgegaan in de Kennemerduinen. Foto genomen in de duinen bij Bloemendaal op 2 mei 1908.

zelfde verhaal kunnen doen van de Wulp. Gelukkig bieden de Zwarte Specht en de Nachtzwaluw hiervoor enige compensatie door hun toenemende aanwezigheid. Bovendien kunnen we, niet tot ieders genoegen, thans de vos waarnemen, tien jaar geleden nog een zeldzaamheid.

EEN ECHT NATIONAAL PARK

Zuidkennemerlands kustgebied, een contrast tussen menselijke activiteiten en een maagdelijk duinlandschap. Een landschap dat op de nominatie staat om één groot nationaal park te worden en deze status, mits juist gehanteerd, zeker verdient. Bovendien kan de natuurlijke waarde nog eens flink worden verhoogd indien het natuurlijk grondwaterregime wordt hersteld. Ofschoon hier elk moment mee zou kunnen worden gestart, blijkt dat deze plannen stuiten op diverse ambtelijke en politieke bezwaren. Het is te hopen dat er desondanks spoedig een natuurlijk grondwaterregime kan terugkeren. Dan pas kunnen we het noemen het "Thijsse's Nationaal Park". Een passende naam voor een groots gebied.

BRONNEN

- MINISTERIE VAN C.R.M., 1981. Milieu-effekt rapportage waterwinning Zuid-Kennemerland. Staatsuitgeverij, Den Haag.
EEDEN, F.W. VAN, 1886. Onkruid, botanische wandelingen. Eerste deel, Kennemerland. Tjeenk Willink, Haarlem.
HOEKSTRA, P., 1947. Bloemendaal, proeve ener streekgeschiedenis. Dissertatie, Amsterdam.
THIJSSE, Jac.P., 1942. Een tweede jaar in Thijsse's Hof. Allert de Lange, Amsterdam.
THIJSSE, Jac.P., 1943. Onze Duinen. A. de Lange, Amsterdam.
VRIJLAND, C.W.D., 1956. Het Zwarte Veld. In: Jaarboek Haarlem, 1956. Erven F. Bohn N.V., Haarlem.

